

MICHAŁ ŁESIÓW

WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIE NAZEWNICTWO OSOBOWE PO 988 ROKU I JEGO WPŁYW NA ANTROPONIMIKĘ KRAJÓW SĄSIEDNICH

W historii imion osobowych narodów wschodniosłowiańskich wyróżnia się zwykle trzy okresy: przedchrześcijański, chrześcijański i porewolucyjny. Przed chrztem Rusi Kijowskiej w 988 r. podstawą imion ludzi były głównie nazwy polspolite, w tym pewna liczba imion dwuczłonowych o indoeuropejskim nieraz rodowodzie¹, np. *Lubim*, *Besson*, *Tretjak*, *Bezzub*, *Nesmejan*, *Drozd*, *Ostromir*, *Swiatosław*, *Wsewołod*². Była też pewna liczba imion pochodzenia skandynawskiego³. Badacz staroruskiego systemu antroponimicznego S. I. Zinin stwierdza najogólniej, że "przed przyjęciem chrześcijaństwa rodzice mieli znacznie więcej swobody w wyborze imienia dla dziecka, sam wybór zaś był uzasadniony przyczynami zewnętrznymi, niekiedy przypadkowymi, lub chęcią rodziców, by włożyć w imię, jak w talizman, swoje najlepsze życzenia co do przyszłego losu dziecka. Toteż grupa imion osobowych u Słowian Wschodnich była według wszelkiego prawdopodobieństwa bardzo duża i zróżnicowana"⁴. Takie imiona osobowe przechodziły z czasem do kategorii przezwisk i stawały się niekiedy podstawą późniejszych nazwisk typu *Tretjak*, *Bazan*, *Bezruczko*, *Lubymiw*, *Żdanow*, *Bażenow*.

Od czasu przyjęcia chrześcijaństwa sytuacja nazewnictwa osobowego na Rusi zmieniła się zasadniczo. Dzieciom zaczęto nadawać imiona wzięte z kanonu świętych chrześcijańskich, z kalendarza. Z etymologicznego punktu widzenia

---

¹ T. Milewski, *O pochodzeniu słowiańskich imion złożonych*, I Międzynarodowa Slawistyczna Konferencja Onomastyczna. Księga Referatów, Wrocław 1961, s. 233-247.

² Więcej przykładów znajdziemy m.in. w: W. D. Bondaletow, *Russkaja onomastika*, Moskwa 1983, s. 98-101.

³ "Osobny i trudny problem staroruskiej antroponimii stanowią imiona nordyckie (skandynawskie), będące świadectwem dawnych, dziś jeszcze do końca nie wyjaśnionych stosunków wschodniosłowiańsko-normańskich" (T. Skulina, *Staroruskie imiennictwo osobowe*, cz. I, Wrocław 1973, s. 13).

⁴ S. I. Zinin, *Wwiedienije w russkiju antroponimiju*, Taszkent 1972, s. 51 (tłum. moje – M. Ł.).

imiona te miały podstawy głównie pochodzenia greckiego, łacińskiego lub starohebrajskiego. Zdomowały się na Rusi w ich wymowie średniogreckiej i zaczęły się dostosowywać fonetycznie i morfologicznie do systemu języka staroruskiego⁵.

O jakości i ilości tych nowych imion chrześcijańskich można sądzić częściowo na podstawie zabytków staroruskich XI-XIII w. Zostały one usystematyzowane i wydane przez I. Sriezniewskiego już w 1863 r. Odnotowano wtedy 328 imion męskich i tylko 43 żeńskie⁶. Są wśród nich imiona wzięte z Pisma św. Starego Testamentu (*Awramij, Hurij, Danił, Ijezekiil, Izmaił, Ilja, Iow, Dawyd, Naum, Samson, Ruf, Susana* itp.), które mając etymologię starohebrajską przyszły na Ruś z pewnymi cechami wymowy średniogreckiej, a zewnętrznie kształtowały się według staroruskiego systemu morfologicznego. Częste są również w tej grupie imiona wzięte z Pisma św. Nowego Testamentu, a więc *Warnawa 'Barnaba', Hawriit, Zacharij, Ioakim, Ioan, Łazor, Łohin, Łuka, Matfej, Nazarij, Osif, Paweł, Simon, Tit, Timofej, Fadej, Marija, Anna, Jelisaweta* itp. Były one najczęściej starohebrajskie z pochodzenia, ale też często już starogreckie czy nawet rzymsko-łacińskie.

Stosunkowo często imiona notowane najdawniej po przyjęciu chrześcijaństwa na Rusi były imionami świętych o etymologii greckiej, np. *Amwrosij, Anastasij, Andrej, Wasilij, Wukoł, Itarion, Makarij, Meletij, Nikita, Nikoła, Filipp, Christofor, Jelena, Jewdokija, Pelagija, Sofija, Feodosija*, znacznie rzadziej o etymologii łacińskiej (ale z elementami wymowy średniogreckiej), np. *Kliment, Filiks, Wenedikt, Kornilij, Konstantin*. Niektóre imiona z tej grupy były od samego początku używane w postaci skalkowanej, np. *Lew, Lubow, Nadeża, Wiera*. Do imion chrześcijańskich można zaliczyć również imiona mające podstawy słowiańskie lub starogermańskie, ale "uświęcone" faktem, że nosił je już jakiś święty, np. *Wołodimer/Władimir, Wjačesław, Olga, Gleb, Boris*⁷. Imiona te z początku miały wybitnie oficjalny charakter, o czym mogą świadczyć takie np. zapisy: w *kreščenii Iosif, mirski Ostromir* (1056), *se az knjaz' welikij Gawrił, narečennyj Wsewołod; knjaz' Fedor, a mirski M'stistaw; wo swiatëm kreščenii Połagja, a*

⁵ "Z punktu widzenia leksykologii imiona chrześcijańskie – podobnie jak wiele zapożyczeń apelatywnych – są w językach słowiańskich obce tylko genetycznie, od dawna jednak stanowią integralną część ogólnonarodowego słownictwa" – stwierdza T. Skulina (dz. cyt., cz. I, s. 10).

⁶ I. I. Sriezniewskij, *Driewnij russkij kalendaf. Po miesiacznym miniejam XI-XII ww.*, Sanktpeterburg 1863; nowsze badania tych imion zob. Skulina, dz. cyt.

⁷ Są dwa poglądy na pochodzenie imienia *Borys*: 1. że to skrót słowiańskiego imienia dwuczłonowego *Borysław*; 2. że to imię o etymologii mongolskiej, gdzie *bogori* 'mały' to imię cara bułgarskiego Bogorysa, który przyjął chrzest w 864 r. i zaprowadził chrześcijaństwo w Bułgarii (zob. *Etymologiczny słownik ukrajinskoj mowy*, t. I, Kyjw 1982, s. 230-231).

knjaże Sbystawa itp.⁸ Przez stosunkowo długi czas, aż do XIV w., nie tylko w środowiskach książęcych i bojarskich, ale i wśród niższych warstw społeczeństwa używano na Rusi formy dwóch imion: cerkiewnego i świeckiego. W w. XV książęta nosili już zwykle tylko jedno imię, przedstawiciele niższych warstw – dwa od razu. W przypadku użycia dwóch antroponimów staroruskie z pochodzenia imię traciło zwykle swoje główne znaczenie i stawało się przezwiskiem⁹.

Taki stan nazewnictwa osobowego przetrwał wśród narodów wschodniosłowiańskich w zasadniczo nie zmienionej formie do dnia dzisiejszego. Według badań filologów pod koniec XVII w. imiona tzw. kanoniczne stanowiły na Rusi ok. 95% wszystkich używanych imion, wśród których najczęstsze, np. w Woroneżu, były: *Iwan, Fedor, Wasilij, Grigorij, Petr, Andrej, Siemion, Stiepan, Michail, Nikita*¹⁰.

W grupie 100 imion męskich najczęściej używanych przez Ukraińców według mojego rozeznania i podliczenia znajdowało się:

48 imion pochodzenia greckiego: *Mykoła, Oteksandr, Wasyl, Petro, Hryhorij, Andrij, Dmytr* ( ), *Oteksuj, Stepan, Fedir, Jewhen, Jurij, Heorhij, Anatolij, Leonid, Łew, Otekso, Kyryło, Ostap, Demjan, Mytrofan, Tymofij, Pyłyp, Opanas, Mykyta, Juchym, Denys, Platon, Porfirij, Amwrosij, Leontij, Nestor, Omelan, Kałenyk, Makar, Myron, Nykyfor, Teofil, Taras, Feodosij, Arkadij, Zynowij, Itarion, Kuźma, Łeś*¹¹, *Pantetejmon, Prokip, Sydir*;

20 imion o etymologii łacińskiej: *Pawło, Serhij, Kostjantyn, Wiktor, Antin, Wałentyn, Maksym, Marko, Hnat, Witalij, Łuka*¹², *Roman, Kłym*¹³, *Julijan, Walerijan, Ławrentij, Sylwestr, Modest, Terentij, Tyr*;

18 imion o etymologii starohebrajskiej: *Iwan, Mychajło, Jakiw, Josyp, Illa, Danyło, Semen, Matwij, Samijło, Hawryło, Dawyd, Awraam, Jakym, Zachar, Adam, Sawa, Solomon, Isak*;

⁸ Por. Bondaletow, dz. cyt., s. 103-105.

⁹ N. M. Tupikow, *Słował diewmierusskich licznych sobstwiennych imion*, Peterburg 1903, s. 8. Cyt. za: Bondaletow, dz. cyt., s. 105.

¹⁰ Bondaletow, dz. cyt., s. 109.

¹¹ Imię *Łeś* wyodrębniło się w użyciu Ukraińców jako osobne, chociaż pochodne z *Oteksandr, Oteksij* czy *Oteksa* (zob. M. Łesiów, *Naszi imena* (71), "Nasza Kultura", (Warszawa) 1984, nr 2, s. 12).

¹² Chociaż imię to uważa się za greckie z pochodzenia, w jego podstawie występuje łac. *lux, lucis* 'światło' (por. M. Łesiów, *Naszi imena* (40), "Nasza Kultura" (Warszawa) 1980 nr 6 s. 13).

¹³ Imię *Kłym* w takiej formie funkcjonuje w języku ukraińskim jako oficjalne obok starszych, jakby archaicznych jego form *Kłymentij, Kłymenu*. Do języka ukraińskiego przyszło z języka cerkiewnosłowiańskiego, a pochodzi z greckiego słowa mającego w osnowie łac. *clomens* 'miękki, delikatny' (*Etymologiczny słownik Ukraińskiej mowy*, Hołownyj redaktor O. S. Melnyczuk, t. II, Kyjiv 1985, s. 460).

10 imion o rdzeniach słowiańskich: *Wołodymyr, Jarostaw, Wsewołod, Bohdan, Wadym, Wiaczestaw, Stanisław, Rostysław, Myrostaw, Władystaw*;

4 imiona o etymologii germańskiej (staroskandynawskiej) lub innej: *Ihor, Ołeh, Hlib, Borys*.

Dla porównania można stwierdzić, że wśród 100 imion męskich najczęściej używanych przez współczesnych Polaków¹⁴ jest:

17 imion pochodzenia greckiego: *Jerzy, Stefan, Andrzej, Eugeniusz, Zenon, Piotr, Aleksander, Krzysztof, Grzegorz, Jacek, Mikołaj, Teodor, Teofil, Anatol, Dionizy, Hieronim, Ireneusz*;

25 imion pochodzenia łacińskiego: *Marian, Antoni, Franciszek, Roman, Leon, Feliks, Paweł, Wincenty, Julian, Lucjan, Wiktor, Ignacy, Marek, Florian, Sylwester, Walenty, Albin, Benedykt, Maksymilian, Seweryn, Cezary, Klemens, Konstanty, Ksawery, Mariusz*;

10 imion o źródłosłowie starohebrajskim: *Jan, Józef, Tadeusz, Janusz, Michał, Adam, Maciej, Tomasz, Joachim, Bartłomiej*;

23 imiona o rdzeniach pochodzenia słowiańskiego (rodzimego): *Stanisław, Kazimierz, Mieczysław, Władystaw, Czesław, Zdzisław, Zbigniew, Bolesław, Wacław, Bronisław, Włodzimierz, Bogdan, Leszek, Wiesław, Bogusław, Jarostaw, Lech, Wojciech, Sławomir, Mirosław, Bogumił, Bohdan, Lubomir*;

1 imię litwskie: *Witold*;

24 imiona o rdzeniach germańskich: *Henryk, Ryszard, Edward, Zygmunt, Edmund, Waldemar, Ludwik, Karol, Alfred, Romuald, Adolf, Alojzy, Alfons, Bernard, Leonard, Zygryd, Fryderyk, Artur, Edwin, Gerard, Gustaw, Leopold, Rajmund, Wilhelm*.

Obfitość imion pochodzenia wschodniego (greckiego i starohebrajskiego razem 66%) we współczesnym użyciu Ukraińców (podobnie też u innych Słowian Wschodnich) oraz imion pochodzenia zachodniego (łacińskie i germańskie łącznie stanowią 49%) w użyciu współczesnych Polaków¹⁵ świadczy dobitnie o różnych tradycjach – bizantyńskiej i łacińsko-zachodnioeuropejskiej – nawiązujących do pierwszych wieków chrześcijaństwa w Polsce i na Rusi.

Owa chrześcijańska tradycja nazewnictwa nie została zasadniczo zahamowana nawet poprzez świadome działanie w tym zakresie po r. 1917 w krajach słowiańskich na terenie Rosji i Związku Radzieckiego, kiedy to pojawiła się odgórna

¹⁴ Takie obliczenia poczyniłem na podstawie *Spisu telefonów województwa koszalińskiego* z roku 1974/75. Wydaje mi się, że można mieć wątpliwości i obawy, że taka a nie inna częstotliwość imion w dużej mierze jest przypadkowa, można jednak też mniemać, że w powojennym Koszalinie występuje nader reprezentatywny obraz imiennictwa osobowego ze względu na to, że ludność tego terenu ma bardzo mieszany charakter, osiadła tu bowiem ludność z różnych stron Polski.

¹⁵ Procentaż ma tu znaczenie tylko przybliżone. Obliczenia te nie mogą mieć wartości stałej, bo mody na imiona często w szczegółach się zmieniają.

tendencja nadawania dzieciom imion o treści rewolucyjno-ideologicznej, typu *Awangard, Granit, Industrija, Właden, Melor, Zwiezda, Majja, Idėja*¹⁶. Zaczęły się wtedy pojawiać, głównie w języku rosyjskim, imiona zachodnioeuropejskie, które przedtem praktycznie w ogóle nie miały żadnych szans funkcjonowania wśród prawosławnych Rosjan, np. *Wiola, Liliana, Aneta, Genrich, Robert, Artur, Izabella, Emma, Jadwiga*¹⁷. Owa tendencja była krótkotrwała. Bardzo szybko i chętnie powracano znów do starych kanonicznych imion o długiej tradycji chrześcijańskiej, które zachowywały swoją siłę używalności i zawsze należały do najczęściej nadawanych, takich np. jak *Aleksandr, Aleksiej, Władimir, Dmitrij, Siergiej*¹⁸.

Współcześnie imiona używane przez Słowian Wschodnich w absolutnej większości pochodzą z kalendarza świętych, można więc mówić o tysiącletniej ich tradycji. Trudno byłoby przecenić wpływ chrztu Rusi Kijowskiej na system antroponimiczny, dawniejszy i współczesny, Rosjan, Ukraińców i Białorusinów. Czy fakt ten mógł mieć również wpływ na języki i tradycje antroponimiczne narodów sąsiadujących z Rusią, z językami wschodniosłowiańskimi?

Imiona chrześcijańskie używane na Rusi miały od samego początku swego funkcjonowania pewne cechy fonetyczne, charakterystyczne dla wyrazów zapożyczonych z języka średniogreckiego, przeciwstawiające je ich odpowiednikom pochodzącym z tradycji zachodnio-łacińskiej. Do najczęstszych takich cech fonetycznych należą:

1. Wymowa średniogrecka *B* (bety) jako *w*, co przeciwstawia się łacińsko-zachodnioeuropejskiemu dźwiękowi *b* w tych samych rdzeniach wyrazowych, np. ukr. *Jakiw, Hawryło, Awram, Sawa, Wasyl, Amwrosij, Zynowij, Warwara*, które odpowiadają etymologicznie polskim *Jakub, Gabriel, Abraham, Saba, Bazyli, Ambroży, Zenobiusz, Barbara*, litewskim *Jakūbas, Gabrielius, Abrahamas, Sabas, Bazilius, Ambraziejus, Zenobius, Barbora* i rumuńskim *Jakov i Jakob; Gavriil, Gavril i Gabriel; Avraam, Avram i Abraham; Sava, Savu; Vasile i Bazil, Ambrozie, Zenovie i Zenobiu; Varvara i Barbora*¹⁹. Owe rumuńskie imiona oboczne z *-v-* pochodzą z tradycji chrześcijańskiej cerkiewnostaroruskiej, zaś imiona z *-b-* z wpływu zachodnioeuropejskiego. Wychodząc z takiego ustalenia można stwierdzić też pewne wpływy ruskiego nazewnictwa osobowego na nazewnictwo pol-

¹⁶ Zob. o tym: B o n d a l e t o w, dz. cyt., s. 130-131.

¹⁷ Tamże, s. 134-136.

¹⁸ Tamże, s. 138.

¹⁹ Te oraz inne formy imion, szczególnie litewskich i rumuńskich, cytuję ze *Słownika imion*, Wrocław 1975.

skie, głównie w formach licznych nazwisk typu *Jakowicki, Gawrysiak, Hawrysz, Sawicki, Sawecki, Sawka, Sawulski, Wasilewicz, Wasilewski* i szereg innych;

2. Wymowa średniogrecka *th* (thety) jako *f*, które mogło też występować w postaci *p* i *chw*, co przeciwstawia się zachodniemu *t* (*th*), np. ukr. *Fedir, Tymofij, Afanasij (Opanas, Panas), Feofil i Teofil, Feodosij* mają swe odpowiedniki etymologiczne polskie *Teodor, Tymoteusz, Teofil, Teodozy*, litewskie *Teodoras, Timotiejus, Atanazas, Teofilis, Teodosijus*, rumuńskie *Tudor, Todor, Teodor; Timotei, Atanasie, Tanase; Teofil, Teodosie, Todosie*. I tu też możemy wskazać na pewne nazwiska występujące współcześnie jako polskie, zawierające ową cechę charakterystyczną dla tradycji wschodniosłowiańskiej, typu *Fedorowicz, Fedorowski, Panasiewicz, Panas, Chwedoruk*²⁰ itp.;

3. Wymowa greckiego *s* (sigmy) w pozycji między dwiema spółgłoskami w imionach wschodniosłowiańskich realizowana jest w wymowie jako *s*, co przeciwstawia się brzmieniu imion z tradycji łacińskiej z *-z-*, np. ukr. *Josyp, Isak, Wasyl, Opanas, Amwrosij, Taras, Feodosij, Denys, Sydir* odpowiadają etymologicznie polskimi *Józef, Izaak, Bazyli, Atanazy, Ambroży, Tarazjusz, Teodozy, Dionizy, Izidor*, litewskim *Juzūpas, Izaokas i Isakas; Bazilius, Atanazas, Abraziejus, Dionizas, Izidorius, Teodosijus*. W użyciu Rumunów odpowiedniki tych imion mają *-s-*: *Iosef, Isac, Vasile, Atanasie, Tanase, Tarasie, Teodosie, Dionisie, Isidor* lub rzadziej *-z-*: *Bazil, Ambrozie*. Wpływ wymowy tych imion w brzmieniu cerkiewnoruskim obserwujemy nierzadko w nazwiskach polskich typu *Osipowski, Osypiński, Isakowski, Sakowski, Wasilewski, Wasyliszyn, Panasiewicz, Tarasiński, Sidor, Sidorowicz, Sidorowski* i wielu innych;

4. Wymowa średniogrecka $\bar{e}$ (ety) w imionach rusko-bizantyńskich jako *i*, y przeciwstawia się odpowiednikom polsko-łacińskim z *-e-*, np. ukr. *Josyp, Illa, Danyło, Hawryło, Kłym, Hryhorij, Dmytro, Juchym, Nykyfor, Zynowij* mają swe polskie odpowiedniki w postaci imion *Józef, Elias, Daniel, Gabriel, Klemens, Grzegorz, Demetriusz i Dymitr, Eufemiusz, Nicefor, Zenobiusz*, odpowiedniki litewskie *Juzūpas, Elijas, Danielius i Danis, Gabrielius, Klemensas, Demetrius, Eufemia, Zenobijus*, ale też: *Grigalis i Grigalius, Nikiforas i Nikiporas*. W użyciu Rumunów pojawiają się na ogół formy oboczne: z jednej strony cerkiewnoruskie z *-i-*: *Iosif, Ilie, Daniil, Gawril, Climent, Grigorie, Gligore, Dumitru, Dimitrie, Mitru, Nichifor*, z drugiej zaś formy odpowiedników tych imion mają zachodnie *-e-*: *Iosef, Daniel, Gabriel, Clement, Zenovie, Zenobiu*.

Poza tym wpływu cerkiewnoruskich postaci imion można upatrywać w formach litewskich imion *Grigalius, Nikiforas, Danis*, polskiego *Dymitr* i być może *Klimek* oraz w dużej liczbie nazwisk polskich typu *Osipowski, Ilcewicz, Ilczuk, Danilewicz, Daniłóś, Danilak, Gawryluk, Hawryłkiewicz, Klimaszewski, Klimkowski*,

²⁰ Owo *-chw-* mogło się pojawić tylko na podstawie *f*, nie zaś *t*.

Grygiel, Rycaj, Rycyk, Hryniewiecki, Dmitruk, Dmitrowicz, Zin, Zinkiewicz i wielu innych;

5. Można by jeszcze mówić o rozróżnieniu w imionach *-k-* w tradycji cerkiewnoruskiej, np. ukr. *Kyryto, Kesar, Nykyfor, Kuprijan* i jego odpowiednika zachodniego w postaci *-c-*, np. polskie *Cyryl, Cezary, Nicefor, Cyprian*. W użyciu Litwinów mamy tu na ogół *-k-*: *Kirilas, Nikiforas, Kiprijonas*, obok imienia z *-c-* *Cezaris*, podobnie w rumuńskim: *Chiril, Chirila, Chesarie*, ale też: *Ciril, Ciprian*.

Te cechy fonetyczne odróżniające wymowę bizantyńsko-ruską w imionach chrześcijańskich od ich odpowiedników w wymowie łacińsko-zachodnioeuropejskiej mogą być pomocne w badaniu wpływów nazewnictwa osobowego funkcjonującego u Słowian Wschodnich na nazewnictwo krajów sąsiednich. Mogą też być argumentem na to, że wpływ polsko-łaciński na nazewnictwo ukraińskie czy białoruskie był również niemały. Upatrujemy ten wpływ w takich obocznościach imion ukraińskich, jak: *Warfołomij* i *Bartołomij* 'Bartłomiej', *Wonifatij* i *Bonifatij* 'Bonifacy', *Tekla, Fekta* i *Wekta*; *Teodor, Todor* i *Fedir*; *Teodozij* i *Feodosij*; *Teofit* i *Feofit*, *Foma, Choma* i *Tomko*; *Kelestyn* i *Celestyn*, *Kesar* i *Cezar*, czy białoruskich: *Bartałamiej* i *Warfałamiej*, *Banifat*, *Tekla* i *Fiokta*, *Todar*, *Teodor* i *Fiodar*; *Tafil* i *Fieafil*; *Fama, Chama* i *Tamasz* oraz wielu innych.

Szczególnie w antroponimice ukraińskiej i białoruskiej odbijają się wzajemne wpływy tych dwu żywiołów językowo-kulturowych: bizantyńsko-ruskiego ze Wschodu i łacińsko-polsko-zachodnioeuropejskiego z Zachodu. Wymienione cechy fonetyczne dotyczące tylko wyrazów zapożyczonych, w tym przede wszystkim imion chrześcijańskich, świadczą najdobitniej o tym zetknięciu się dwóch tradycji wyznaniowo-kulturowych na terenie Ukrainy i Białorusi, Litwy i Rumunii.

Można by jeszcze mówić o imionach częściej używanych na Rusi oraz o imionach bardziej typowych dla kręgu kultury religijnej łacińskiej, a więc i w Polsce. Dla porównania przeanalizowano 50 imion męskich najczęściej używanych przez Ukraińców i 50 imion męskich używanych najczęściej przez współczesnych Polaków. Z porównania tego wynika, że:

1. Wspólne, z różną oczywiście częstotliwością występowania, ale mieszczące się w pierwszej pięćdziesiątce, są następujące imiona męskie: pochodzenia greckiego – *Aleksander* : *Ołeksandr, Piotr* : *Petro, Andrzej* : *Andrij, Stefan* : *Stepan, Eugeniusz* : *Jewhen, Jerzy* : *Jurij*; pochodzenia łacińskiego – *Paweł* : *Pawło, Antoni* : *Antin, Leon* : *Łew*, starohebrajskiego – *Jan* : *Iwan, Michał* : *Mychajło, Józef* : *Josyp*, i słowiańskiego – *Włodzimierz* : *Wołodymyr, Jarostaw* : *Jarostaw, Bogdan* i *Bohdan* : *Bohdán*. Ta grupa imion, jednakowo mniej więcej popularnych wśród obu narodów, stanowi ok. 30% imion męskich z owej pięćdziesiątki:

2. Są imiona najczęstsze wśród Ukraińców, mieszczące się w pierwszej pięćdziesiątce, których odpowiedniki polskie są o wiele rzadsze. Oto one (w ko-

lejności od najczęściej używanych): *Mykoła, Wasyl, Hryhorij, Dmytro, Oteksij, Serhij, Fedir, Jakiw, Borys, Kostjantyn, Wiktor, Anatolij, Leonid, Illa, Danyło, Semen, Oteksa, Matwij, Maksym, Marko, Kyryło, Wsewołod, Hnat, Ostap, Samijło, Witalij, Hawryło, Demjan, Ihor, Mytrofan, Tymofij, Wadym, Łuka*. Stanowią one jakby specyficzny trzon imion wschodniosłowiańskich. Z nich tylko *Wsewołod, Wadym, Borys* i *Ihor* miałyby uzasadnienie historyczno-patriotyczne, zdecydowana większość tej grupy imion pochodzi z kalendarza świętych i jest pochodzenia obcego: 13 greckiego, 7 o etymologii łacińskiej i 6 o etymologii starohebrajskiej;

3. Wśród imion polskich mieszczących się w pierwszej pięćdziesiątce imiona nie pokrywające się z najczęściej używanymi przez Ukraińców są głównie pochodzenia słowiańskiego (w sumie 14): *Stanisław, Kazimierz, Mieczysław, Władysław, Czesław, Zbigniew, Zdzisław, Bolesław, Wacław, Bronisław, Leszek, Wiesław, Bogusław, Lech*; o etymologii germańskiej (w sumie 9 imion): *Henryk, Ryszard*, dalej *Edward, Zygmunt, Edmund, Waldemar, Ludwik, Karol, Alfred*; o etymologii łacińskiej (7 imion): *Marian, Franciszek, Roman, Feliks, Wincenty, Julian, Lucjan*, tylko 3 pochodzenia hebrajskiego: *Tadeusz, Janusz, Adam*, 1 greckiego: *Zenon* i 1 litewskie: *Witold*. Ta grupa wyraźnie wskazuje na specyfikę i orientację pochodzenia najbardziej typowych współczesnych imion męskich w Polsce używanych.

W epoce najstarszej można by znaleźć w polskim nazewnictwie osobowym pewne przykłady wpływu cerkiewnoruskiego, głównie – staroukraińskiego typu *Basilius alias Waschko* (1444), *Hryhory, Hrehory* (1483), *Dymitr, Dmytr, Jura, Jurko* i inne²¹. Przykłady użycia imion chrześcijańskich w ich brzmieniu cerkiewnoruskim występują również w przysłowiaach ludowych, np.

Jadłby ryby *Wasil*, żeby jemu kto nosił;

Co Kozak, to *Sawka*;

I ty, *Hryciu*, do patyny²².

Cały szereg świadectw tego wpływu znajdziemy w nazwach miejscowych, a może też i w nielicznych chociażby nazwach pospolitych. Spróbowałem tu tylko zasygnalizować zagadnienie, ważne dla poznania i badań stosunków wzajemnych między dwoma zespołami kultur, które rozpoczęły się na dobre przed tysiącem lat z chwilą wejścia narodów słowiańskich do kręgu narodów chrześcijańskich w X w. Wydaje się, że badania imion własnych szczególnie waraziście realność owych wzajemnych wpływów potwierdza.

²¹ Por.: H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię. Przewodnik hagiograficzno-onomastyczny*, Kraków 1975, s. 84, 202, 143, 404, 527.

²² Zob.: *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*, t. II, oprac. J. Krzyżanowski i in., Warszawa 1970, s. 162, 179, 241.

LES ANTHROPONYMES DES SLAVES ORIENTAUX APRÈS 988
LEUR INCIDENCE SUR L'ANTHROPONYMIE DES PAYS VOISINS

R é s u m é

Dès que la Russie eut reçu le christianisme, la structure des anthroponymes, tels qu'ils existaient en usages ukrainien, russe et biélorusse changea radicalement. Les prénoms des enfants étaient empruntés au Canon des saints chrétiens qui, étymologiquement, remontaient en général aux bases du hébreux et du grec anciens ou bien du latin. Ils se fixeront en Russie dans leur prononciation du grec moyen. Au cours du millénaire, l'anthroponymie d'origine chrétienne se répandit parmi les peuples slaves orientaux et s'est maintenue jusqu'à notre époque.

Ainsi pourrait-on constater que sur 100 prénoms masculins employés par les Ukrainiens de l'époque moderne 48 ont tiré leur origine du grec, 20 du latin, 18 de l'ancien hébreux, contre les seuls 10% dérivés des racines natales slaves. Il en est tout à fait autrement de la pratique anthroponymique polonaise: sur 100 prénoms masculins les plus fréquents, 17 radicaux viennent du grec, 25 du latin, 10 de l'ancien hébreux, contre 23 radicaux slaves et 24 germaniques.

Tous ces prénoms slaves orientaux, tirés du calendrier des saints, reflètent une prononciation qui remonte au grec moyen (d'origine byzantine), jusqu'à conserver leur caractéristiques phonético-morphologiques, ce qui pourrait témoigner d'une influence qu'ils avaient exercée sur l'anthroponymie des peuples voisins, tels que Polonais, Lituaniens ou Roumains. Aussi en a-t-on esquissé les traces dans la partie centrale de la présente étude, ne fussent que les noms polonais tels que Jakowicki, Sawicki, Fedorowicz, Wasilewski, Danilak, etc.; les formes des prénoms lituaniens comme Isakas, Grigalis, Nikiforas, Kirilas, etc., ou bien les roumaines comme Vasile, Ilie, Climent, etc.

Il est naturel que la part de la tradition latino-polonaise dans l'anthroponymie des Slaves orientaux, surtout dans celle des Ukrainiens et des Biélorusses, reste importante (j'en ai donné les exemples dans cet article). L'examen de l'anthroponymie des confins des deux cultures remontant à la tradition chrétienne orientale (byzantine) et à l'occidentale (romaine latine) fait nettement ressortir leur interdépendance et leur influence réciproques.